

Khăn piêu Thái - nét văn hóa độc đáo

Mỗi dân tộc trên thế giới đều mang sắc thái văn hóa độc đáo của mình qua trang phục. Cùng với ngôn ngữ, trang phục là dấu hiệu thông tin quan trọng thứ hai để chúng ta dễ nhận biết tộc người này và tộc người khác mỗi khi có dịp tiếp xúc. Người Thái cư trú ở nhiều nơi trên đất nước ta, nhưng tập trung đông nhất là ở các tỉnh Tây Bắc: Sơn La, Lai Châu.... Ngoài sức hấp dẫn của trang phục, khăn piêu của phụ nữ Thái mang một nét riêng thật hấp dẫn, độc đáo:

...*"Em xe sợi thành vóc hoa dâu
Em dệt cửu thành gấm vân chéo
Em dệt tơ thành đóa hoa vàng
Người các bản các phường muốn khóc
Đều ước ao được em thêu khăn"*
(Dân ca Thái)

Chỉ trừ một bộ phận phụ nữ ngành Thái trắng đội nón tát, còn đa số phụ nữ Thái Mường Thanh (Lai Châu), Mường La (Sơn La), Mường Lò (Lào Cai), đều đội khăn vải. Khăn vải dùng để đội trên đầu người Thái gọi là piêu. Piêu có nhiều loại khác nhau, có loại được thêu hoa văn bằng chỉ màu sắc sỡ, có loại chỉ là một tấm vải bông nhuộm chàm, tùy từng vùng, từng địa phương mà piêu có những sắc thái riêng của nó. Piêu có

tác dụng che đầu khi nắng gió, làm ấm đầu khi mùa đông giá lạnh... Piêu còn là vật trang sức quan trọng của các cô gái Thái trong sinh hoạt hằng ngày, nhất là trong lúc đi chơi hay dự lễ hội...

Đồng bào Thái làm piêu từ loại vải bông tự dệt. Trước khi thêu, miếng vải được chọn làm khăn đội đều phải nhuộm chàm. Chàm là màu nền để trên đó người phụ nữ Thái thêu lên các đồ án hoa văn bằng các loại chỉ màu (xanh, đỏ, tím, vàng, da cam....) ở hai đầu khăn. Để có một chiếc piêu hoàn chỉnh, người phụ nữ Thái phải mất thời gian từ hai đến bốn tuần. Piêu Thái không trang trí ở toàn bộ diện tích, chỉ tập trung trang trí ở hai đầu. Trước khi thêu, người ta ghép mảnh vải đỏ làm viền. Các viền đỏ bọc cho sợi ở các đầu khăn khỏi bị xổ ra, vừa như là giới hạn diện tích trang trí ở đầu khăn. Đường viền vải đỏ bọc ở ba mép đầu khăn rộng trên dưới 1 cm. Phụ nữ Thái dùng lối khâu luồn rất khéo, hạn chế tối đa đường chỉ lộ ra ngoài để cho đường viền màu đỏ và nền chàm của khăn liền làm một.

Trước khi thêu, chị em làm những chiếc cút để dính vào piêu, có thể làm nhiều cút piêu một lúc rồi dùng dần. Cút piêu được làm từ một mảnh vải đỏ rộng khoảng 1 cm, bên trong bọc lõi chỉ rồi cuộn tròn lại. Cuộn vải tròn được khâu vát thành một hình tròn rồi quấn dây vải lại theo hình tròn ốc, sau đó được quấn thêm các loại chỉ màu thành các múi trong hình tròn. Đối với các cút piêu đòi hỏi phải tỷ mỉ, cầu kỳ, chỉ có những người thành thạo mới biết làm. Các cút sau khi làm xong được ghép lại rất khéo vào đầu piêu. Các loại chỉ màu được sử dụng như vậy vừa mang chức năng kỹ thuật, vừa mang giá trị thẩm mỹ. Nhìn vào chiếc cút được dính vào đầu piêu, ta rất khó đoán nhận ra được mạch chỉ khâu ghép các đường trang trí với nhau. Các loại đường khâu đều do phụ nữ Thái tự sáng tạo, có nhiều kiểu: móc xích, chân rết, xương cá... Các cút piêu trước hết được đặt trên ba đoạn thẳng của mỗi đầu khăn. Còn chính bốn góc của khăn, chị em dùng dây làm cút còn dư tết thành hình bông hoa cách điệu. Cút piêu thường được sắp xếp thành từng chùm lẻ 3, 5, 7 cái trên các vị trí cách đều nhau ở hai đầu khăn, bởi vậy cút ở trên piêu bao giờ cũng là cút chùm. Cũng như nhiều vật dụng khác (cúc áo, chấn song cửa sổ, bậc thang nhà sàn...), cút piêu được thiết kế theo quan niệm số lẻ.

Bình thường phụ nữ Thái đội piêu có cút chùm ba, nhưng khi tặng piêu cho người bậc trên, người mình quý trọng, kính yêu thì tặng loại piêu có cút chùm năm trở lên....

Sau khi bọc viền và ghép cút piêu, chị em mới bắt đầu công việc thêu piêu. Khi thêu những hoa văn đa dạng lên hai đầu khăn, họ nhìn theo mẫu, song không dập khuôn một cách máy móc. Trong quá trình thêu, họ có thể sáng tạo theo ý muốn chủ quan. Nét đặc biệt là phụ nữ Thái không thêu piêu ở mặt phải như lối thêu thông thường mà lại thêu từ mặt trái, các hoa văn với đồ án và màu sắc phức tạp lại hiện lên ở mặt phải, đó là lối thêu truyền thống với trí tưởng tượng của kỹ thuật và mỹ thuật dân gian tài tình. Piêu được tạo theo lối luồn chỉ hay đan chỉ màu vào vải, nhưng cái khó là phải tính toán theo một nguyên tắc nhất định để luồn chỉ vào mặt trái và hoa văn lại hiện lên chính xác ở mặt phải. Hoa văn piêu không đơn giản, điểm xuyết mà là một hệ thống đồ án có bố cục nội dung phức tạp, đòi hỏi người phụ nữ phải nắm chắc nguyên tắc kỹ thuật, phải thuộc đồ án hoa văn với hai mặt phải, trái của nó.

Con gái Thái 6-7 tuổi phải làm quen với bông, sợi, dệt vải, 12-13 tuổi bắt đầu làm quen với công việc thêu thùa. Thành viên nữ của cộng đồng Thái phải biết nhìn vào mẫu piêu, biết nhận ra bố cục của đồ án hoa văn... Học thêu piêu với các cô gái Thái là một quá trình nhận thức và rèn luyện đôi tay khéo léo của mình để chuẩn bị bước vào đời. Lúc đầu các cô gái chỉ thêu được những đường thẳng hoặc những mô-típ hoa văn đơn giản, dần dần tiến tới xử lý đồ án, bố cục, xử lý màu sắc ở nhiều mô-típ hoa văn trong những bố cục phức tạp. Việc học dệt vải và học

thêu khăn piêu là bài học phổ thông, tất yếu của mọi thành viên nữ trong nếp sống của cộng đồng dân tộc Thái, bởi vậy piêu còn là một tiêu chuẩn xã hội để đánh giá một phụ nữ. Qua chiếc piêu có thể biết được chủ nhân của nó là người tài hoa, siêng năng, chịu khó hay là người lười nhác, vụng dại.

Khăn piêu của phụ nữ Thái không chỉ mang giá trị thẩm mỹ mà còn mang tính xã hội, cùng với váy, áo, nón đội, thắt lưng, piêu góp phần tạo nên một nét đẹp, một sắc thái riêng, hấp dẫn về trang phục truyền thống của dân tộc Thái.